

Determinante zdravlja u sustavu upravljanja preventivnim aktivnostima

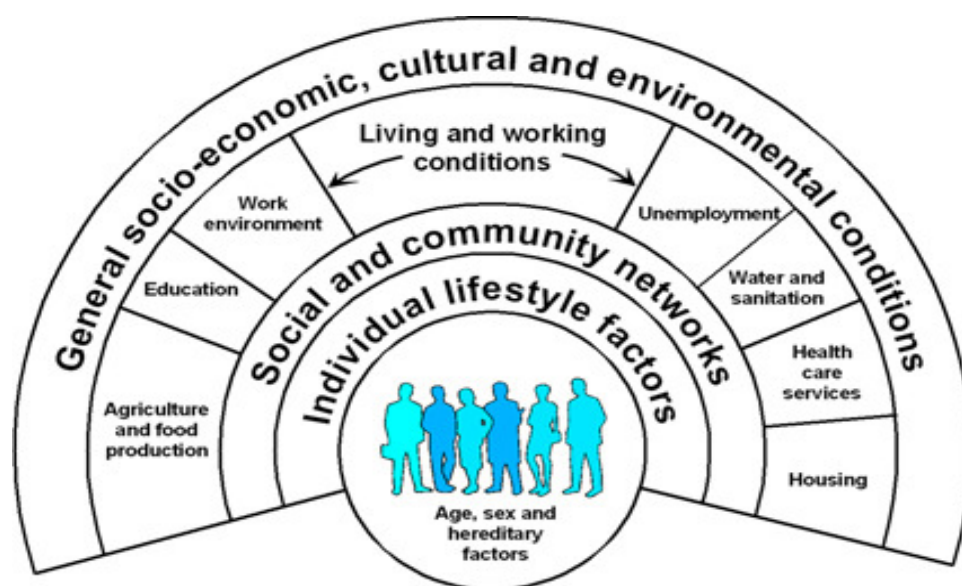
Verica Kralj, Mario Šekerija

Hrvatski zavod za javno zdravstvo

Cilj ovog članka je razmotriti potencijalne smjerove u kojima bi se kretalo pozicioniranje sustava upravljanja preventivnim aktivnostima (UPA), pokušati prikazati smjernice za raspravu o potrebnim determinantama zdravlja koje bi bile uključene u UPA sustav te prikazati zaključke radionice održane na skupu održanom 3. travnja 2012. godine.

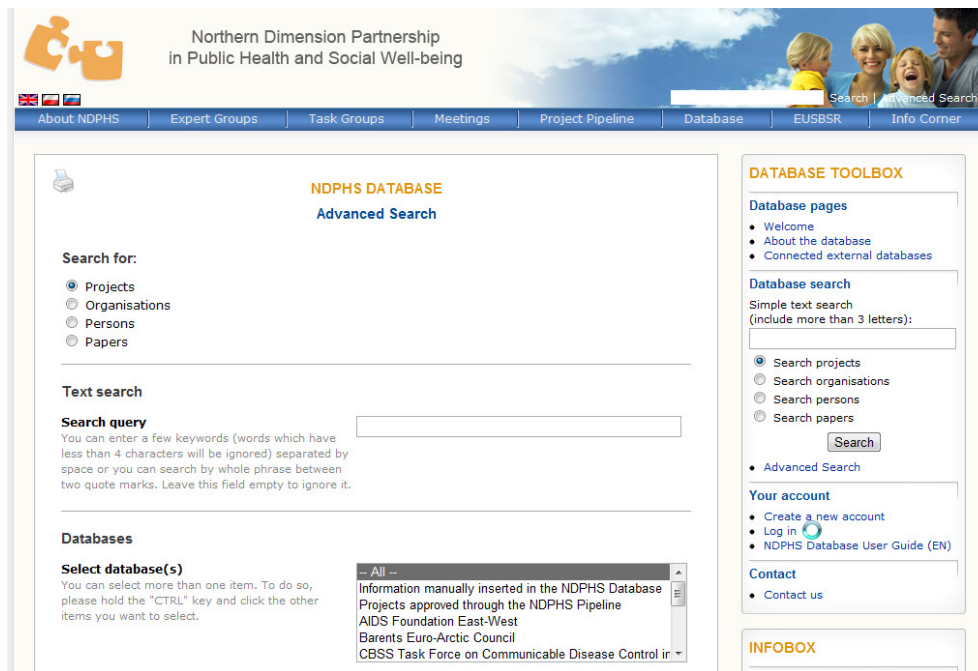
Klasični Dahlgren-Whitehead prikaz determinanti zdravlja govori o raznim razinama utjecaja na pojedinčev potencijal za zdravlje. Whitehead je opisala ove čimbenike kao one koji su nepromjenjivi (spol, dob, genetika) i kombinacije potencijalno promjenjivih rizičnih čimbenika izražene kao niz slojeva utjecaja uključujući životne navike, fizičko i socijalno okruženje i šire socioekonomske, kulturalne i okolišne uvjete.

Slika 1. Dahlgren-Whitehead model

Dobar primjer sustava upravljanja preventivnim aktivnostima koji je implementiran u Europi jest NDPHS (Northern Dimension Partnership in Public Health and Social Well-being), zajednički projekt deset vlada, Europske komisije i osam međunarodnih organizacija. Svrha nastanka takvog partnerstva je nastojanje ka usklađenim djelovanjima u svrhu borbe za zdravstvenu i socijalnu dobrobit građana u području oko Baltičkog mora. Osnovan je 2003. godine u Oslu i djeluje u skladu s Deklaracijom o osnivanju NDPHS-a koja postavlja temelje za daljnje aktivnosti, razvoj i ciljeve partnerstva.

S obzirom da se ovdje radi o izrazito složenom sustavu, s mnogobrojnim dionicima i raznim aktivnostima koje se unutar njega provode, sa potrebe ovog članka ograničit ćemo se na način kojim je moguće vidjeti na koje determinante zdravlja taj sustav pokušava utjecati. Na tražilici koja je postavljena na njihovoj web-stranici: <http://www.ndphs.org/> moguće je pretraživati prema pojedinim projektima, organizacijama, osobama ili publikacijama kao što je vidljivo na slici 1.

Slika 2. Sučelje za pretraživanje na stranici www.ndphs.org

Kao što je vidljivo na Slici 2, jedna od opcija po kojima je moguće pretraživati su i tematska područja (npr. tuberkuloza, HIV/AIDS, mentalno zdravlje). Ono što se postavlja kao pitanje je u osnovi pitanje razine aktivnosti na kojoj je potrebno pobliže definirati projekt.

Budući da se radi o preventivnim aktivnostima, koje, bar kad govorimo o primarnoj prevenciji, su usmjerene na djelovanje na osobe koje nemaju određenu bolest, jedna opcija bila bi pratiti preventivne aktivnosti prema bolestima koje žele spriječiti. Budući da novije smjernice govore o potrebi primarne prevencije koja je usmjerena prevenciji pojedinih rizičnih čimbenika (tjelesna neaktivnost, nezdrava prehrana, pušenje, alkohol), a ne s njima povezanih bolesti, bolja opcija bila bi pratiti projekte prema ovim odrednicama (u NDPHS-u također imamo npr. alkohol, droge i pušenje (u jednoj kategoriji) i prehranu).

 Northern Dimension Partnership
in Public Health and Social Well-being

 [About NDPHS](#) | [Expert Groups](#) | [Task Groups](#) | [Meetings](#) | [Project Pipeline](#)

Select database(s)
You can select more than one item. To do so, please hold the "CTRL" key and click the other items you want to select.

- All --
- Information manually inserted in the NDPHS Data
- Projects approved through the NDPHS Pipeline
- AIDS Foundation East-West
- Barents Euro-Arctic Council
- CBSS Task Force on Communicable Disease Cont

Project filter

Thematic area
You can select more than one item. To do so, please hold the "CTRL" key and click the other items you want to select.

- All --
- Alcohol, Drugs, Tobacco
- Antimicrobial Resistance
- Child and Adolescent Health
- Chronic Diseases
- Clearing house

Project geographical area
You can select more than one item. To do so, please hold the "CTRL" key and click the other items you want to select.

- All --
- Belarus
- Canada
- Denmark
- Estonia
- Finland

Substate level / administrative units
You can select more than one item. To do so, please hold the "CTRL" key and click the other items you want to select.

- All --
- Arkhangelsk Oblast
- Kaliningrad Oblast
- Karelia Republic
- Komi Republic
- Leningrad Oblast

Lead partner (organisation)
You can select more than one item. To do so, please hold the "CTRL" key and click the other items you want to select.

- All --
- Regional Hospital Health center Pskov
- Administration of the Republic of Karelia
- Adoptionscentrum Sweden
- Agency for Social Development of the Komi Repu
- AIDS Foundation East-West

Partner organisations
You can select more than one item. To do so, please hold the "CTRL" key and click the other items you want to select.

- All --
- Regional Hospital Health center Pskov
- Administration of the Republic of Karelia
- Adoptionscentrum Sweden
- Agency for Social Development of the Komi Repu
- AIDS Foundation East-West

Slika 3. Dodatne mogućnosti za pretraživanje projekata u NDPHS bazi podataka

<p>Start date Acceptable format: YYYY-MM-DD (eg. 2007-10-15). You may leave these fields empty</p>	<p>From: <input type="text"/> </p> <p>To: <input type="text"/> </p>
<p>End date Acceptable format: YYYY-MM-DD (eg. 2007-10-15). You may leave these fields empty</p>	<p>From: <input type="text"/> </p> <p>To: <input type="text"/> </p>
<p>Total foreseen budget Enter a number only (i.e. without any special characters such as colon, space, etc.). You may leave these fields empty</p>	<p>From: <input type="text"/></p> <p>EUR <input type="text"/></p> <p>To: <input type="text"/></p> <p>EUR <input type="text"/></p>
<p>Total implementation costs (for completed projects, if available) Enter a number only (i.e. without any special characters such as colon, space, etc.). You may leave these fields empty</p>	<p>From: <input type="text"/></p> <p>EUR <input type="text"/></p> <p>To: <input type="text"/></p> <p>EUR <input type="text"/></p>
<p>Financing agencies / organisations You can select more than one item. To do so, please hold the "CTRL" key and click the other items you want to select.</p>	<div style="border: 1px solid #ccc; padding: 2px;"> <p>-- All --</p> <ul style="list-style-type: none"> Regional Hospital Health center Pskov Administration of the Republic of Karelia Adoptionsentrum Sweden Agency for Social Development of the Komi Repu AIDS Foundation East-West </div>
<input type="button" value="Search"/>	

Slika 4. Financijski i izvedbeni detalji projekata u NDPHS tražilici

Postavlja se međutim pitanje možemo li za sve aktivnosti, naročito za one kojima nisu u fokusu primarno ovi ponašajni rizični čimbenici, tako jasno definirati čimbenike na koje želimo utjecati. Naprimjer, aktivnosti koje su namijenjene poboljšanju uvjeta života nekih vulnerabilnih skupina, ili aktivnosti koje se bave poboljšanjem zdravstvenih usluga ne mogu se svrstati u samo determinante zdravlja postavljene na načinu potencijalnih rizičnih čimbenika. Dodatna opcija bila bi, dakle, uz potencijalne ponašajne rizike dodati i neke šire pojmove poput kroničnih nezaraznih bolesti, rezistencija na lijekove, zdravlja djece i adolescenata i tako dalje.

Na ovaj način u definiranju aktivnosti možemo pratiti područje koje je cilj djelovanja i unutar kojeg se mogu postaviti određeni mjerljivi ciljevi. Naime, ako govorimo o determinantama zdravlja, one bi se mogle također drukčije postaviti u odnosu na definiranje podrazina aktivnosti kojima pratimo sami projekt ili preventivne programe.

Ukoliko pratimo učinkovitost neke preventivne aktivnosti, postavlja se pitanje koji bi bio najbolji način za to. Stručna literatura govori o drukčijim načinima pristupa evaluaciji preventivnih projekata, ovisno o cilju same evaluacije, s osnovnim tipovima evaluacije koje možem podijeliti na formativne (kako je projekt pripremljen i kako se provodi) i sumativne (koji su učinci samog projekta, bili oni kratkoročni, srednjeročni ili dugoročni, tj. kakav je utjecaj imao sam projekt).

Determinante zdravlja bismo u ovom slučaju mogli definirati sumativnom evaluacijom projekata, uz prethodno postavljanje ciljeva i dobro poznavanje početne situacije, tj.

posjedovanje pouzdanih podataka o rasprostranjenosti i važnosti pojedinog zdravstvenog problema.

U tom slučaju, ukoliko pratimo prevenciju šećerne bolesti, mogli bismo promatrati incidenciju šećerne bolesti na nekom području u usporedbi s ostalim područjima i/ili u usporedbi s istim područjem u vremenu prije provođenja preventivnog projekta. Projekt koji bi bio fokusiran na poticanje tjelesne aktivnosti, međutim, možda ne bi imao najjednostavnije lako mjerljive determinante (minutni volumen srca, frekvencija pri opterećenju, ?). Za takvu vrstu odrednica projekta smislenijom se čine determinante, odnosno indikatori, dobiveni iz formativne evaluacije (npr. kilometri novih pješačkih staza, broj osoba uključenih u planinarenje, odazivanje na dan skijaškog trčanja, itd.). Treću skupinu indikatora u ovom primjeru mogli bismo dobiti iz evaluacije koja bi bila više kvalitativno usmjerena, uz ispitivanje želja i potreba krajnjih korisnika te procjenu nekih, uvjetno rečeno, teže opipljivih pokazatelja poput zadovoljstva životom u toj zajednici, kvalitetom života i tako dalje.

Svrha ove radionice bila je potaknuti raspravu o tome koje se odrednice projekata i njima pridružene odrednice zdravlja u populaciju i u sustavu Upravljanja preventivnim aktivnostima čine najučinkovitijim, izvodivim i zdravstveno-ekonomski opravdanim.

Na radionici su doneseni sljedeći zaključci:

- Potrebno je definirati preventivne aktivnosti koje bi trebale biti obuhvaćene ovim projektom (točan slog i jasnu definiciju podataka kojima se opisuje pojedini projekt)
- Na početku je potrebno na manjem uzorku pilotirati unos podataka o determinantama zdravlja pojedinih projekata i karakteristikama samih projekata, za sada imamo premalo podataka da bi se zaključivalo o determinantama i evaluaciji projekata
- Determinante zdravlja je potrebno uključiti u zakonski okvir.
- Ključne riječi prema kojima se opisuju i pretražuju projekti (prijedlog):
 - za početak uže područje (npr. kronične nezarazne bolesti)
 - bolesti – kardiovaskularne bolesti, dijabetes, , tumori, KOPB, mentalne bolesti, ozljede
 - rizični čimbenici – pušenje, alkohol, tjelesna neaktivnost, nepravilna prehrana, hipertenzija, hiperlipidemija, debljina
 - spol, dobna skupina, ugrožene populacije, demografija
 - slobodno polje
 - nositelj, izvor financiranja, razina provedbe
- Evaluacija – važna, potrebno neovisno edukacijsko tijelo (financije)
- Mogući pristup dobijanju podataka od provoditelja (npr. županijski zavodi za javno zdravstvo) i od vrha (npr. Ministarstvo zdravlja) – po dobivenom popisu kontaktirati provoditelje aktivnosti